

Žmogaus egzistencijos problema Šatrijos Raganos kūryboje

The Problem of Man Existence in the Writings of Šatrijos Ragana

Jonas JONUŠAS
Vilniaus universitetas
Muitinės g. 8, LT-44280 Kaunas

Jadvyga JONUŠIENĖ
Kauno technologijos universitetas
Gedimino g. 43, LT-44029 Kaunas

Summary

The subject of this paper is related to the existence of the man in Šatrijos Ragana creative work. The paper focuses on the role of spiritual values in their attempt to incorporate altruism, self – sacrifice in the interior maturity of the personality. With regard to that some new data about the ethical – moral basis in the lives of F.V. Fiorster and Šatrijos

Ragana is brought forward. The paper presents some new aspects about the existence of the man and his environment, as well as some details about religious attitude of Šatrijos Ragana.

Key words: *Self – sacrifice, altruism, religious attitude, spiritual values.*

Straipsnyje siekiama įvertinti vidinių aspiracijų ir kitų veiksnių poveikį visuminiam žmogaus egzistencijos supratimui. Taip pat norima išsiaiškinti, kokiu būdu dėmesys dvasinėms vertybėms, kaip svarbiam asmeninės kultūros komponentui, dera su kasdieniniame gyvenime išskylančiais uždaviniais.

Aptariamos Šatrijos Raganos kūryboje išskylančios etinės – moralinės pažiūros, jų įtaka egzistencijos sampratai. Atsižvelgiama į tai, kad rašytojai

būdingas krikščioniškasis gyvenimo problemos sprendimas. Ryškus M.Pečkauskaitės kūrybos idealas – žmogus laisvas savo dvasia. Prisiminimų forma perteiktas amžinųjų vertybių ilgesys tampa dominuojančiu apysakoje „Sename dvare“. Pabrėžiamas ilgalaikis atminties fenomenas, nes visa kita gyvenime dužlu ir nepatikima. Krikščioniškųjų vertybių skalė pagrindžia Šatrijos Raganos kūrybos problematiką.

Katalikiškosios moralės ir žmogaus egzistencijos sąsajos

Šatrijos Raganos kūrybos išskirtinumas, nulemtas jos dvasinės prigimties savitumo, pasireiškia psichologinėje plotmėje („Viktutė“, „Irkos tragedija“). Kritika nevienodai vertino ir pačios rašytojos asmenybę, ir meninio metodo ypatumus, ir Šatrijos Raganos kūrybos žmogaus koncepciją. Neretai iškildavo klausimai, kas sudaro minėtoje koncepcijoje etinį-moralinį, o gal net estetinį pradą ir kaip jis meniškai išplėtotas rašytojos kūrinuose. Tačiau atsakymai visuomet atsiremavo į giliai krikščionišką M.Pečkauskaitės pasaulėžiūrą, katalikybės suformuotą pažiūrą į žmogaus egzistencijos prasmę ir

esmę. Todėl minėtos problemos būdavo nagrinėjamos ne iš esmės arba apeinamos.

Ieškant atsakymų į šiuos klausimus reikia atsižvelgti ir į krikščioniškosios tradicijos įtaką, ir į psichologizmo poveikį, kitaip sakant, filosofinio ir psichologinio pradų sąveiką Šatrijos Raganos kūryboje. Tai, kad rašytoja sugebėjo įsigilinti ne tik į suaugusio žmogaus, bet ir į vaiko vidinį pasaulį, pastebėta daugelio tyrinėtojų. Galima sakyti, kad daugiausiai atradimų Šatrijos Ragana padarė žmogaus dvasios srityje, susiedama tai su daugelio savo personažų likimu. Iš dalies Marijos Pečkauskaitės reli-

ginis jausmas panašus į V.Solovjovo modernizuotą krikščionišką pasaulėžiūrą.

Šatrijos Raganos minties novatoriškumą egzistencinėje situacijoje, žmogaus santykiuose su Dievu nusako atvirktinis judesys: ne tik žmogus ieško Dievo, bet ir pats yra Jo šviesos apšviečiamas: „Tebejuntu ant savęs Kristaus žvilgsnį, tebematau Jo dievišką šypseną ir ilgai ilgai dar matysiu“ (Šatrijos Ragana, 1969, 350). Šatrijos Raganos žmogus yra ne pasyvus, o dvasiškai aktyvus – alkstantis ryšio su Dievu žmogus, kenčiantis dėl gyvenimo netobulumų ir atotrūkių. Vietomis „Sename dvare“ tekstas virsta Dievo drama, nesibaigiančios mirties ant kryžiaus giliu apmąstymu. Šis jausmas yra išgyvenamas, nes ir žmogus į Dievą, ir Dievas į žmogaus gyvenimą eina savais keliais. Išorinis vyksmas Šatrijos Raganos kūryboje yra subordinuotas vidiniam vyksmui – asmenybės tapsmui amžinybės perspektyvoje ir tik šalia – netiesiogiai – žmogaus tapsmui žemėje. Labiau už bendrą žmogaus tapsmą į pačią pasakojimo struktūrą įvedamas autorės – pasakotojos santykio su Dievu atspindėjimas.

Dieviškosios valios pasireiškimas – ne tik fizinis vyksmas, bet ir dvasinė gerumo, atlaidumo, vilties būseną. Tokią Dievo būseną M.Pečkauskaitė nusako taip: „Tikroji pagalba tėra viena, ji eina iš Dievo minties ir yra tam, kad save ir kitus keltumėm aukštytyn, viršum skausmo. Visos gelbstimosios pasaulio priemonės yra nepakankamos, tik kryžius turi tos jėgos kelti žmogų viršum tikrųjų ir, mokydamas jį dvasiškai sunaudoti skausmą, parodo sopulingo žmogaus būvio tikrąją prasmę. Dėlto ir tikroji meilė yra reikalinga tikėjimo, kad įstengtų tikrai gelbėti; be tikėjimo meilė tėra ištižęs pasigailėjimas ir silpnas atlaidumas, kurie gelbėtiną žmogų dar stipriau pririša prie vargo priežasčių“ (Fiorsteris, 1931, 59). Gyvenimo prasmės motyvas plėtodamasis perauga į refleksiją, bet kartu yra ir jausminė kategorija, kuri ypač aktyviai reiškia širdies ir jos būsenų semantika.

Dvasinė žmogaus prigimtis turi įkvėpti ir jungti kūną su siela, širdimi. Matyti, kaip giliai rašytoja pajutusi žmogaus būtį, jos problemas, kaip visa tai kūryboje paversta organiška estetinė esybė. Tokios jungties simboliu yra Mamatė Marija „Sename dvare“. Ji apdovanota ypatingai jautria siela, kuri tampa konkrečiau dvasingumo pernešėja, perdavėja. „Mamatės Marijos dvasios atrama yra tikėjimas ir pasitikėjimas Dievo valia“ (Daujotytė, 1997, 82). Ne tik fizinės, kiek dvasinės Šatrijos Raganos personažų egzistencijos įvykiai įgauna simbolinę išraišką įvaizdžių sistemoje, kurią būtų galima įvardinti kaip šviesių, nuskaidrėjusių būties klodų sistemą

(„baltas skėtelis“, „šviesus rūbas“, „blankus veidas“, „sidabriniai mėnesio spinduliai“, „salonas, saulėlydžio aukso užpiltas“, „blankios rankos ant tamsaus rūbo“, „naktis šilta, šviesi“, „vieškelis spindi“, „lengva, balta migla“). „Šviesių pusių“ paveikslas – tai naujo pažinimo simbolis, išgrynintas nuo intelektualinio balasto. Šatrijos Raganos įvaizdžiai pasiekia filosofinio-simbolinio lygmens meninę realybę.

Apsakymas „Mėlynoji mergelė“ ne toks paprastas, kokiu gali pasirodyti iš pirmo žvilgsnio. Pagrindinis motyvas – tai personažo Aš išskyrimas – Aš kūniškąjį, mechaniškąjį ir Aš dvasiškąjį. Aš – sąmonė, galinti veikėjos transcendentinėmis nuojautomis („nėra laiko, nėra erdvės, nėra mirties... Tai tik sunkus žemės sapnas, kuris išsisklaidys, tau nubudus“ (Šatrijos Ragana, 1969, 297) matyti save iš šalies, kontroliuoti kiekvieną sielos judesį, valdyti visą savo asmenybę. Pirmapradis veiksmas, lėmęs dvasinio vyksmo kryptį, – tai rūpestis savimi, noras padėti artimam – jau įgauna sąmoningą struktūrą, kuri, savo ruožtu, iškelia savęs pažinimo būtinybę, kuri sąlygoja dvasinio aktyvumo nepraradimą. Pirmapradis ir baigiamasis veiksmas turi sutapti jau aukštesniame pažinimo lygyje.

Apsakymas „Mėlynoji mergelė“ parašytas Platono idėjų dvasia. V.Natkevičius teigia, kad šiame kūrinyje rašytoja ryškiau pratęsia mintį apie mirties žavesį nei „Sename dvare“. Jo žodžiais, „žavėjimosi prasmė čia labiau akivaizdi <...>: po mirties tebus galima pajusti pilną grožį, nepraeinančią meilę. Čia ir platonizmas tiesiog išsakytas, o ne vien nujaučiamas kaip „Sename dvare“ (Natkevičius, 2002, 157). Ši ypatybė lemia, kad apsakymas savo esme ir filosofiškas, ir psichologiškas. „Pradėjus augti iš didelės laimės siela neranda reikiamo ruimo ir ima skaudėti.“ (Šatrijos Ragan, 1969, 287). Ši mintis teigia, kad būtinybė – laisvės forma, kuri yra pernelyg ankšta, kad galėtų sutalpinti dvasingo žmogaus egzistencinę visumą. Takoskyra tarp to, kas kūniška, ir to, kas dvasiška, sukuria apsakyme tokį pažinimą, kuris sąlygoja esmę, įneša ko nors naujo į personažo Aš.

Idealo perkėlimas į realybę, svajonių ir būties sutapimas vaizduojamas „Mėlynojoje mergelėje“. Apie tai Jurgis mąstys, nugrimzdęs į savigraužą: „Tad pavadino ją hebrajiškai, kaip buvo vadinama Kristaus Motina. Miriam juk panėšėjo į ją: ji buvo saldybė, buvo meilė, buvo gerumas. Jos šventumas lyg rasa krisdavo ant jo sielos ir ugdė ją. Kalnų viršūnėse, ant amžinųjų nesuteptųjų sniegų buvo jau su ja jo siela“ (Šatrijos Ragana, 1969, 281). Miriam atrado pasauliui abejojančią ir viskuo nusivylusį Jurgį, kurio sieloje vis dėlto skamba šio pasaulio melodija.

Vidinio ir išorinio pasaulių harmonija Jurgiui nepasiekama. (Tai ir sudaro jo skausmą, išsakomą svajonėse apie idealią jo globėją Miriam. Tikrovė, kurioje jis ir jo draugai gyvena, nesutampa su tuo harmonijos idealu, kurį jo sieloje nuolat primena esant Miriam atmintis. Būtent šiuo aspektu pasireiškiantis apsakyme Jurgio asmenybės dviplaniškumas tampa prasmingas.

„Ėjimu į ten, iš kur niekas negrižta“, jausmingu grįžimu į „pergyventą gyvenimo dalį“ įprasminamas apsakymas „Vasaros naktis“ (1900). Rašytoja kuria turiningo personažų dvasios pasaulio detaliizuotą pasakojimą, kuriame emocinė sielos prigimtis glūdi meninėje intuicijoje: „Ir mano širdis ramina, muša vis lengviau ir lengviau. Siela, lyg plaštakė savo uždangą, pameta skausmus ir pritaria tai ramybei, išsilieja toj tyliojo gamtoj, jausdamos jos dalelė esanti“ (Šatrijos Ragana, 1969, 61). Herojės minima „plati, begalinė jūrė“ – tai svajonių sfera (viena rašytojos dalis nuskęsta prisiminimų vilnyse, kita apsakymo pabaigoje netikėtai grąžina į tikrovę), paaiškinanti tokio susidvejinimo esmę: išorinis bėgimas nuo savęs, nuo dabarties – tai vidinis sugrįžimas į praeities išgyvenimus.

Kuo ypatingas išoriškai gana ramus ir vienodas, tačiau dažnai iki kritinės ribos įtemptas Šatrijos Raganos žmogaus vidinis pasaulis? Šiuo atveju atsakymą duoda V. Daujotytės pastebėjimas: „Atminties, atminimo, atsiminimo gijos tvirtina vidinį impresijos vyksmą, plečia ir gilina jausmo būtį. Atsimenamas pilnybės laikas, kai būta kartu: dienos, vakarai. Praeitis atrodo esanti pilnesnė už dabartį. <...> Per atminimą, atsiminimą artimi žmonės dvasia, jausmais jaučia vienas kitą“ (Daujotytė, 1997, 72). Naikindamas disharmoniją savotišku užsisklendimu savyje, Šatrijos Raganos personažas ne iš karto suvokia, kad nuolatinė liūdesio būseną pasmerkia jį amžinai vienatvei: „Vien ilgesys mano lieka per amžius, / Amžiną ilgesį savo sieloj jaučiu.../ Ak, kaip greitai jau! / Ak, kaip greitai jau!“ (Šatrijos Ragana, 1969, 420).

Religinis jausmas padeda susijungti Mamatės dvasingajai-kūniškai prigimčiai su jos dvasiniu Aš; tikėjime-išpažinime dvasinga ir kartu kūniška Mamatės prigimtis randa savo dvasinį, harmonijos idealą. Žmogiškasis ribotumas ir užsisklendimas nuo pasaulio įveikiamas asmenybės vidinių pastangų galiomis.

Atminties fenomenas iškyla kaip nuolat kintantis erdvės-laiko archetipas. Keturios stichijos, keturi elementai: ugnis židinyje, oras, vanduo (tvenkinys – „slaptinga deganti gelmė“), žemė, „pasinėrusi į sidabrinę prieblandą“, sudarantys materiją, sukom-

ponuoti kaip kūrinio meninės vienovės pagrindas, ir sudaro „Sename dvare“ savitumą. Prof. V. Daujotytės nuomone, šioje apsakyme „gamtojauta tarsi palytėta baroko dvasios – mirties ir amžinybės, nakties ir paslapties, <...> persveria anapusinio pasaulio nuojauta“ (Daujotytė, 1992, 92-96).

Šatrijos Raganos apibrėžtoje žmogaus sampratoje jaučiama privalomumo tikslingai gyventi dvasia: „Aukštai vertinu žmonių jautrumą. Žmogus, kol giliai jaučia, tol moka kilniai mąstyti, dirbti didelius darbus, aukotis. Juo mažiau žmogus jaučia, juo mažesnis jis yra žmogus“ (Šatrijos Ragana, 1969, 43). Į žmogaus jausmingumą, jo išgyvenimus buvo atkreiptas dėmesys ir katalikiškojo egzistencializmo. P. Wustas, vienas žymiausių dabartinio augustinizmo atstovų, pratęsė katalikiškąjį „širdies tvarkos“ (ordre du coeur) motyvą, plėtojo žmogaus subjektyvių išgyvenimų koncepciją. Neoscholastas T. Šteinbiuchelis teigia, kad žmogaus esmė yra dvasia, o kur yra dvasia, ten yra ir žmogus (Kuzmickas, 1976, 137 – 138). M. Pečkauskaitės intencija – dvasingumu pagrįsti šeimos sampratą – ypač krinta į akis.

Motinos vaidmuo yra ypatingas – ji auklėja ir augina žmogų. Privalu, kad motina darytų vien teigiamą įtaką. Ir čia M. Pečkauskaitė turi aiškią nuomonę: „Be motinos meilės vaiko sieloje tamsu ir šalta. O vaikas kaip tik reikalauja daug tos sielos saulės, tos šilumos, kaip kiekvienas jaunas augalėlis“ (Šatrijos Ragana, 1923, 160). Daugiau negu iškalbinga tėvų susipratimui skirta potekstė: dorovingai ir kryptingai neauklėjantys savo vaikų tėvai pasmerkia juos beprasmiškam gyvenimui. Rašytojai rūpi šeimoje tėvų dorinis autoritetingumas, nes atsiranda vietos abejonei dėl krašte ir papročiuose pašlijusios tvarkos. Šią tvarką atstatyti galima gyvenime skiriant svarbią vietą žmogaus pašaukimui. Savosios paskirties sampratai susiformuoti didžiausią įtaką turi moraliniai autoritetai – tėvai. Kaip viena iš pašaukimo formų yra šeima, taip savo ruožtu tėvų pareiga „taip užauklėti vaikus, kad jie taptų vertais savo giminės atstovais“ (Šatrijos Ragana, 1969, 388).

Viena iš svarbiausių šio klausimo įgyvendinimo sąlygų – tėvų dvasingumas ir sugebėjimas parengti besiformuojančią asmenybę gyvenimui. Šatrijos Ragana pateikia visą eilę reikalingų tėvams savybių. Svarbiausia savybė – mylėti savo vaikus. Vaikai iš prigimties yra linkę atsakyti į tėvų meilę. Laiminga ta šeima, kurioje tėvus ir vaikus, jų santykius sieja meilė ir turimi tvirti, iš gilaus vidinio prisirišimo bei pagarbos pripažįstami autoritetai. „Tegu motina nesigaili savo vaikeliui širdies šilumos, tegu vai-

kas ir per baumės debesį mato spinduliuojant jos meilę“ (Šatrijos Ragana, 1923, 35). Kaip ir ankstesnių laikų švietėjai, o ypač F. V. Fiorsteris, M. Pečkauskaitė šeimos autoritetą bei jo reikšmę idealui mato doroje ir valios ugdyme.

Rašytoja iškelia didesnę motinos įtakos dalį, atsiradusią nuo senų laikų šeimos tradicijoje. Motinos

ryšys su vaikais psichologinėje plotmėje ypač jautrus ir betarpiškas: „Ir mylimos jūsų akelės, kurias dabar bučiuoju, bus tos pačios, bet nebe taip žiūrės, ir jūsų šilkiniai plaukeliai nebe taip minkštai raitysis mano pirštuose“ (Šatrijos Ragana, 1969, 426). Pabrėžiamas nuolatinis motinos gyvenimo su vaikais bendrumas, sugebėjimas suprasti vaiko psichologiją.

Altruizmo svarba etinėje žmogaus koncepcijoje

Altruizmą, suvokiamą kaip krikščioniškąjį sąvęs išsižadėjimą, Šatrijos Ragana, be abejo, priskiria tik brandžiai asmenybei, kuri aiškiai skiria gėrį nuo blogio.

Rašytoja altruizmo sampratai skyrė nemažą dėmesio („Rimties valandėlė“, „Motina – auklėtoja“, „Pedagogija motinoms“ ir kt.). Altruizmas (pranc. *altruisme*, lot. *alter*-kitas) – tai pasiaukojantis rūpinimasis kitų žmonių gerove (Советский энциклопедический словарь, 1984, 46) Šį terminą pirmą kartą pavartojo O. Comte, jį priešpriešindamas egoizmui (pranc. *egoisme*, lot. *ego* – aš), t. y. meile sau, kitais žodžiais tariant, elgesiui, siekiančiam asmeninės naudos, gerovės, neatsižvelgiant į kitų žmonių poreikius. Šatrijos Ragana altruizmą suprato kaip sielos dalelės atidavimą kitam.

M. Pečkauskaitė altruizmo su maksimalistiniais polėkiais apraiškas atskleidžia jaunų žmonių sielose, kur jis yra įsitvirtinęs pačiu natūraliausiu būdu: „Dvasios ereliui (altruistui – J. J.), žinoma, neatsakantis darbas būtų mokyti sodžiaus vaikus ar ūkininkauti. Bet jei tai tikras dvasios erelis, jis visgi darbuojasi žmonių naudai, tik kitokiu būdu. O visas tas pasigėrėjimas civilizacija, jos gromulivimas vien sau, visas tas savo „plikos dvasios“ ieškojimas yra man koptus, ir tokius taip vadinamus viršžmo-

nes aš vadinu aukščiausio laipsnio egoistais – viršegoistais, o ne viršžmonėmis“ (Šatrijos Ragana, 1969, 142). Šioje citatoje išryškėja pagrindinės sąvokos Šatrijos Raganos etikos sampratoje. B. Raselas etišką poelgį apibrėžia trejopai: 1) kaip atitinkantį paveldėtą moralinį kodeksą; 2) kaip nuoširdžiai siekiantį gerų rezultatų; 3) kaip duodantį gerus rezultatus (Raselas, 1982, 190). Todėl Šatrijos Raganos kūryboje „dvasios erelis“ atitinka iškeltus kriterijus, o „plika dvasia“ jų neatitinka. Šios savotiškos opozicijos atsikartoja ir visoje M. Pečkauskaitės moralės sampratoje.

Šatrijos Raganos gėrio sampratoje altruizmas įgauna konkrečią prasmę ir pasireiškia ne tik artimiesiems, bet ir visuomenei. Filantropė Sofija „Pertrauktoje idilijoje“ pozityvios veiklos ribas išplečia iki visuotinės kultūros lygio: „Aš manau, jog tie, kurie aktyviai prisideda prie civilizacijos, kurie stumia ją pirmyn, tie gali būti prie tų šaltinių ir pasiaukoti vien tai civilizacijai. Bet tie, kurie tiktai naudojasi iš civilizacijos, o neatmena, jog tiek žmonių nejučia jokių jos geradėjųsčių – yra, pagal mane, dėlės“ (Šatrijos Ragan, 1969, 136). Todėl tuos motyvus, kurie nusako tikslo turėjimą, jau lemia ne asmeniniai poreikiai siaurąja prasme, bet kultūriniai veiksniai.

Filosofinė žmogaus egzistencijos samprata

M. Pečkauskaitės žmogaus egzistencijos samprata pagrįsta keliomis fundamentaliomis krikščionių teologijos idėjomis. Pirmiausia idėja, jog žmogus – Dievo kūrinys, aukščiausioji dieviškojo kūrimo viršūnė ir todėl dvasinga būtybė, visu savo gyvenimu yra orientuota į savo Kūrėją, į egzistencinių poreikių suderinimą su Jo nustatyta tvarka („ugdyti savyje visus Dievo įdiegtuosius instinktus“ (Šatrijos Ragana, 1994, 68)). Žmogaus vidinė struktūra – tai kūno ir sielos vienovė: kūnu žmogus priklauso laikinam, nykstančiam, medžiaginiam pasauliui „puvėsiai, dulkės, pelenai...“ (Šatrijos Ragana, 1969, 365), o siela – dvasinei, nemariai, dieviškajai antgamtei („lengvas sparnuotas rūbas, kiaurai dvasios spindulių pervertas“ (Šatrijos Ragana, 1994, 150)).

Žmoguje susivienija būties, egzistencijos didžiosios priešybės: laikinumas ir amžinumas, kūniškumas ir dvasingumas. Todėl Šatrijos Raganos kūryboje atsiskleidžianti realybė yra nuolatinis šių priešybių lenktyniavimas, sielos grimzdimas į kūną ir nuolatinis jos vadavimasis iš kūno, veržimasis pas Dievą, kad išsipildytų išganymo viltis – gauti „mažiausią kampilį Kristaus karalystėje“ (Šatrijos Ragana, 1969, 352).

Patį kūno ir sielos santykį M. Pečkauskaitė suvokia vertybiškai: siela priklauso aukštesnei būties sferai, todėl laikoma dvasine vertybe žmogaus egzistencijai. Jos paskirtis apvaldyti kūną – žemesnę egzistencinę grandį. Kūnas sielai nėra būtinas, jį gali egzistuoti be kūno ir šalia kūno. Ši problema yra

išplėtota šv. Augustino filosofijoje, remiantis sacrum ir profanum antiteze. Žmogus suvokiamas kaip būtybė, kurią sudaro du absoliučiai skirtingi komponentai – nemirtinga, nemateriali siela ir mirtingas, materijoje paskendęs kūnas. Siela (anima), anot šv. Augustino, yra protinga substancija, galinti kontroliuoti, apvaldyti kūną (substantia rationalis regendo corpori accomodata).

Dėl minėtų priežasčių sielos sąvoka tampa labai svarbia Šatrijos Raganos kūryboje. Per ją ir jos sąvokas (dvasiškumą, nemarybę, dieviškumą) bei nuolatini veržimąsi prie Dievo išreiškama ne tik žmogaus esmė, bet ir visa jo gyvenimo, egzistencinio pašaukimo prasmė ir tikslai. M. Pečkauskaitės kūryboje atsiskleidžia susigyvenimas su mirtimi. Dėl to ji – vienas iš pagrindinių filosofinių, literatūrinių apmąstymų objektų. Mirties problemą Šatrijos Raganą suvokė per asmeniškai išgyventą žmogiškosios būties trumpalaikiškumą, trapumą (tėvo, motinos, brolių ankstyva mirtis).

V. Natkevičius pažymi, kad rašytojos kūryboje mirtimi žavimasi, nes tik „mirtis išgriauna sienas tarp šiapus ir anapus ir perkelia mus į begalinio grožio ir tobulos, amžinos meilės pasaulį. Mirties ryšys su meile yra Pečkauskaitės kūryboje giliai įžvelgtas ir todėl palieka nepraeinančia vertybe mūsų literatūroje“ (Natkevičius, 2002, 160).

Taigi suvokdama gyvenimo ribotą trukmę, M. Pečkauskaitė kūrybą grindė amžinojo (pomirtinio) gyvenimo vaizdiniais, taip tarsi pratęsdama žemiškąją egzistenciją „amžinųjų dalykų“ (Šatrijos Raganą, 1994, 55) link. Šatrijos Raganai labiau rūpi ne šis, o anapusinis gyvenimas, nes šis gyvenimas – trumpas ir dėl to netikras, nerealus, o anas – amžinas. Rašytoja manė, kad šiame gyvenime pasiekiamas grožis yra tik kito pasaulio grožio simbolis, bet ne pati grožio esmė. Žmogaus gyvenimo tikslai turi būti visais atžvilgiais skirti tam, kas paženklinta amžinybės ženklu. Pastarasis suteikia prasmę bei vertę žemiškajam gyvenimui tik kaip rengimuisi amžinybei. Pomirtinis gyvenimas realesnis, svarbesnis už žemiškąjį; pastarasis tik pirmojo priemonė.

Atitinkamai daugelis meninių priemonių (metaforų, palyginimų ir kt.) skiriamos šiai amžinojo gyvenimo vilčiai. Sapno metafora leidžia tarsi „persukti“ žmogiškųjų galimybių ribas (laikiną, irstantį kūną) ir priartėti prie esmės – sielos, kuri absoliu-

čiai paklūsta dieviškajai tvarkai. Kaip tik dėl to, kad amžinuoju gyvenimu gali džiaugtis ne kūnas, o tik siela, apie ją ne vienas personažas galvoja, jos labai stengiasi aukoti gyvenimą. Ji laikoma tikrąja žmogaus esme, pagrindine žmogaus egzistencijos dalimi.

Dvasiniai tikslai visą žemiškąjį žmogaus gyvenimą daro kryptinga ir prasminga akcija, vykstančia etiniame laike, etinėje erdvėje. „Žerti iš savęs viso to gėrio spindulius, kurio mums Dievas yra įdėjęs į sielą, ugdyti tuos gėrio daigelius, kurių Dievas mums yra įdėjęs, savo gyvenimu didinti gėrio sumą pasaulyje – tai kaip tik ir yra tikrai gyventi. Viskas kita – ieškojimas pasigėrėjimo, pojūčių tenkinimas – yra lėkimas į mirtį“ (Šatrijos Raganą, 1994, 57). Nesugebėjimas „didinti gėrio“ žemėje – tai tamsa, šviesos trūkumas, kuris, kaip ir blogis, pasak šv. Augustino, yra gėrio, suteikto žmogui tvėrimo laiku, trūkumas (Чухина, 1980, 53). Gyvenimas tiek prasmingas, vertingas, dorovingas, kiek jis tarnauja sielos išganymui – dera su dieviškąja tvarka. Žmogaus gyvenimas žemėje gali būti nukreiptas į amžinybę arba laikinybę: taip išsako M. Pečkauskaitės etinė pozicija, kurios žmogiškąjį turinį visiškai išsemia aiškus gėrio atskyrimas nuo blogio. Dorovė yra privaloma sielos žemiškojo gyvenimo dalis, kuri sielai garantuoja amžinąjį gyvenimą. Dėl tos pačios priežasties dorovė yra ir visos kultūros esmė, nes kultūra – tai sielos žemiškieji darbai. Šitaip dorovė tampa po šventumo antrąja pagal reikšmingumą sąvoka Šatrijos Raganos kūryboje.

Kadangi siela Šatrijos Raganos kūryboje sudaro tikrąją žmogaus gyvenimo esmę ir jai pavaldi visa egzistencija, todėl susiformavo ir atitinkamas asmenybės idealas: žmogus gyvenantis santarvėje su dvasia.

Šatrijos Raganos meniniame pasaulyje dvasinai pateikiamas jau pats vaizduojamasis objektas, nulėmęs savitos išraiškos paieškas – realus būties pasaulis yra tik kelio pradžia į egzistencijos esmę, vidinio žmogaus gyvenimo sritį. M. Pečkauskaitės krikščioniškoje koncepcijoje personažai yra žmogaus gyvenimo ir būties prasmės ieškotojai. Egzistencijoje rašytoja išskyrė tris svarbiausias „žmogaus sielos galias“ – proto, jausmų ir valios, kurios visos ir sudaro gyvenimo pagrindą.

Literatūra

1. Daujotytė V. Moters dalis ir dalia. - Vilnius: Vaga, 1992. – 306 p.
2. Daujotytė V. Šatrijos Raganos pasaulyje. - Vilnius: Lietuvos rašytojų s-gos leidykla, 1997.- 141 p.
3. Fiorsteris F. W. Kristus ir žmogaus gyvenimas. - Kaunas: Žinija, 1931.- 287 p.
4. Kuzmickas B. Šiuolaikinė katalikiškoji filosofija. -Vilnius: Mintis, 1976.- 208 p.
5. Natkevičius V. Plyksniai ateitin.- Vilnius: Aidai, 2002.- 548 p.
6. Raselas B. Religija ir mokslas. - Vilnius: Mintis, 1982.- 222 p.
7. Šatrijos Ragana. Motina – auklėtoja.- Kaunas: Švyturys, 1923. – 176 p.
8. Šatrijos Ragana. Irkos tragedija. - Vilnius: Vaga, 1969. – 354 p.
9. Šatrijos Ragana. Sename dvare. - Vilnius: Vaga, 1969. – 431 p.
10. Šatrijos Ragana. Rimties valandėlė. - Vilnius: Katalikų pasaulis, 1994. – 174 p.
11. Советский энциклопедический словарь. - Москва: Советская энциклопедия, 1984.- 1600 с.
12. Чухина Л.А. Человек и его ценностный мир в религиозной философии. - Рига: Зинатне, 1980. – 302 с.